

Konfliktna teorija:

-vsaka teorija, ki postavlja v ospredje vlogo konfliktov / spopadov/ v družbenem življenju.
-oznaka več raznovrstnih teoretskih prizadevanj sociologov, ki so v 60. letih uveljavljali kritičen odnos do Parsonovega funkcionalizma.

Lockwood, leta 1956 opozoril na pomanjkljivosti Parsonove teorije; v njegovi teoriji zapostavljena dejstva, ki družbeni red in družbeno ravnotežje rušijo in povzročajo konflikte:

1. razlike v družbeni moči, kar nekaterim skupinam omogoča izkoriščanje drugih in manipulacijo z njimi,
2. v družbi obstajajo redke dobrine (nafta-Irak), ki sprožajo konflikte, ki se nanašajo na njihovo razdelitev,
3. skupine imajo različne interese in si prizadevajo za različne cilje, kar je pravtako razlog družbene konfliktnosti (konflikti med ekonomskimi in ekološkimi interesi oz. skupinami).

Konfliktni teoretiki:

1. Dahrendorf - obudil idejo o razrednem sistemu, le da ni poudarek na lastništvu proizvodnih sredstev, pač pa na neenakomerni razporeditvi družbene moči in avtoritete.
2. Coser – konflikt v družbi ima integrativno in prilagoditveno funkcijo. Konflikt pri vzdrževanju družbenih sistemov ni bolezenski in odklonski pojav (kot je zatrjeval Parson).
3. Adorn
4. Marcuse
5. Habermas

Viri konfliktne teorije, kot se je razvila v 60. letih:

-velik del idej so njeni zagovorniki našli v delu Karla Marxa ter v delu dveh nemških sociologov, Simla in Webra.

Marxova teorija razrednega boja:

Raznolikost Marxovega vpliva:

-popolno ignoriranje v ameriški sociologiji (predvsem v času 'hladne vojne' v 60. letih),
-obvezna dogma v deželah, ki so šle v 20. stoletju po poti 'revolucionarne socialistične preobrazbe',
-še danes živi v državnih okvirih, kjer ima ideološki monopol tako ali drugače predelani in interpretirani Marxov nauk, približno milijarda ljudi (v »komunističnih« državah kot so Kitajska, 'S' Koreja, Vietnam),
-druga milijarda se je v začetku devetdesetih let teh »spon« tako ali drugače rešila (»kapitalistične« države).

Teoretični in spoznavni tokovi, ki so bili podlaga Marxovemu delu:

-Na Marxovo spoznavno pot so v tistem času vplivali predvsem trije idejni, teoretski oziroma filozofski tokovi:

- Nemška klasična filozofija
- Angleška klasična politična ekonomija
- Ideje francoskih socialnih teoretikov

Materialistično razumevanje zgodovine:

-osnova Marxovega nauka sta materialistično razumevanje zgodovine oz. zgodovinski materializem in uporaba dialektične metode.

-vzrode zgodovinskega razvoja je iskal v družbenih odnosih oziroma v »materialni bazi« družbe, predvsem v načinu, kako ljudje stopajo v medsebojne odnose, ko proizvajajo sredstva za življenje.

Človek kot dejavno bitje:

-Marx je človeka razumel kot dejavno bitje, ki stopa v odnose z drugimi ljudmi in s svojo prakso stvarnost spreminja. S tem pa spreminja tudi samega sebe, donos do same stvarnosti in do drugih. Človek ravna v skladu z okoliščinami, vendar jih tudi spreminja.

Pojmovanje družbene strukture:

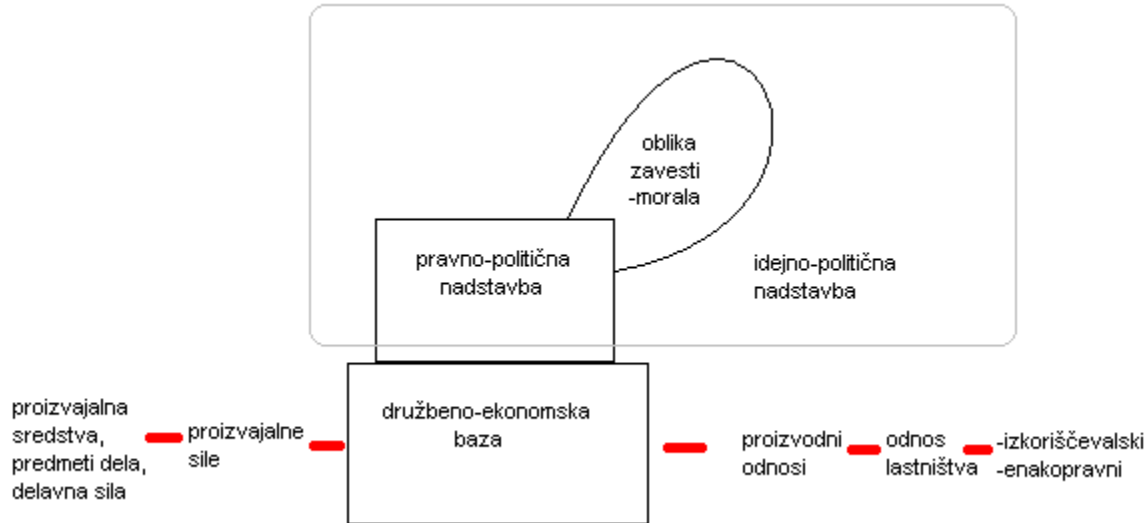
-dva temeljna strukturna dela: družbeno-ekonomska baza ter idejno-politična nadstavba.

-družbeno-ekonomska baza vključuje proizvajalne sile in proizvajalne odnose.

-Pojem proizvajalnih sil sestoji iz proizvodnih sredstev (stroji, naprave, orodje) in predmetov dela (viri, surovine in energija) ter delavne sile oz. delavcev z njihovimi sposobnostmi.

-najpomembnejši proizvodni odnos je odnos lastništva, ki je lahko izkoriščevalski (proizvodna sredstva od posameznika) ali pa enakopravni (proizvodna sredstva od vseh).

- pravno-politična nadstavba skupaj z moralo tvori idejno-politično nadstavbo.

Temelji gospostva v fevdalni družbi:

-v fevdalni družbi dva temeljna družbena razreda:

- Razred fevdalne gospode
- Razred tlačanov

-med seboj sta se ločevala po možnosti razpolaganja s sredstvi in materiali oz. možnosti kontrole nad proizvodi in usmerjanja procesa proizvodnje

-oblast fevdalne gospode je temeljila:

- Na lastništvu zemlje, na kateri so delali tlačani
- Na »vezanosti« tlačana na zemljo, ki je izhajala iz avtoritete zemljiškega gospoda, povezane z lastništvom zemlje.

Ta avtoriteta je bila seveda podprta z zakoni, moralo, običaji in ideologijo, nazadnje pa tudi z možnostjo fizične prisile, saj je imel fevdalec tudi lasten aparat za prisiljevanje.

Temelji gospostva v kapitalistični družbi:

-v kapitalistični družbi temelji gospostvo na kontroli nad delavci in na lastništvu tovarn in strojev, s katerimi morajo ti delavci delati, da bi preživeli.

-delavci, ki so bili v nasprotju s tlačani osebno svobodni, so svojo delavno silo oz. sposobnost prodajali lastniku kapitala za plačilo v obliki mezde. Če je delavne sile na trgu v izobilju, potem se mezda niža, saj nasproti nezadovoljstvu, ki izhaja iz nizkih mezd zaposlenih, vedno stojijo številni brezposleni, ki so svoje delavne sposobnosti pripravljene prodajati še ceneje.

Delitev na delavstvo in buržoazijo (kapitaliste):

-s prodajo svoje delavne sile se delavec daje na razpolago kapitalistu. Ta lahko usmerja in kontrolira njegove aktivnosti v proizvodnem procesu, hkrati pa razpolaga s sredstvi in materiali, ki so v njegovi lasti, končno pa tudi s proizvodi.

-Marx je za lastnike kapitala uporabljal naziv »**bourgeois**«, delavce s sredstvi, ki so v lasti prvih, pa imenoval »**proletariat**«.

Delavstvo kot revolucionarna sila:

-revolucionarna sila, kot jo je ugotavljal Marx pri delavstvu, naj bi izhajala iz ozavedenja delavcev o svojem položaju v procesu proizvodnje in družbenega odločanja.

-človeško bitje je v kapitalističnem proizvodnem procesu odtujeno od svobode, vsestranskosti in ustvarjalnosti. Iz te odtujitve naj bi izhajalo tisto temeljno nezadovoljstvo delavca z njegovim položajem, ki teži k razrešitvi. Razrešitev pa pomeni odpravo kapitalističnega sistema kot celote, oziroma revolucijo. Tedaj bodo ljudje kot svobodni proizvajalci lahko realizirali svoje človeške potenciale in zadovoljili prave človeške potrebe. Za to pa morajo imeti možnost za samoizražanje, za odločanje o delovnem procesu, o načinih in vrstah dela, in za kontrolo nad tem, kar so proizvedli.

Oblike in vrste odtujitve delavca v kapitalističnem proizvodnem procesu:

-4 oblike odtujitve, ki delavcem onemogočajo, da bi realizirali človeške potenciale in zadovoljevanje pravih človeških potreb:

1. produkt, ki ga delavec ustvari, mu je odvzet. Z njim razpolaga nekdo drug (kapitalist). Ko proizvaja bogastvo, delavec hkrati sam živi v bedi. Delavec je odtujen od produkta svojega dela.
2. delavec je odtujen tudi v dejanju proizvodnje, saj v delu in proizvodnji ne doživi samopotrditve. Vzrok tega je tehnična delitev dela, in delavec postane zgolj »privesek« stroja. Delavec tako v delavnem procesu opravlja le nekatere operacije, zaradi česar rezultat njegovega dela ni viden, ne doživi ga v celoti kot popoln izdelek, ob katerem bi čutil zadovoljstvo. Delavni proces načrtujejo in usmerjajo drugi, ki določajo tudi sistem in pogoj dela, čas dela,...
3. kapitalizem odtuja človeka tudi od samega sebe, saj mu vceplja napačna stališča o tem, kaj so njegove prave človeške potrebe in interesi (mediji; namišljene potrebe).
4. kapitalizem pa odtuja delavca v proizvodnem procesu še od drugih ljudi. Namesto sodelovanja, medsebojne pomoči in razumevanja, se uveljavljata sebičnost in tekmovalnost. To se kaže med revnimi ter bogatimi, ki so med seboj v konfliktnem odnosu, nasprotja pa se pojavljajo tudi med narodi in drugje.

Teorija izkoriščanja:

-Odtujitev po Marxu povzroča pri delavcu trpljenje in je nepravilna. Delavec je v kapitalističnem delavnem procesu izkoriščen.

-Marx je s teoretično utemeljitvijo ekonomskega izkoriščanja postavil tudi moralne temelje za boj proti krivični družbeni ureditvi in zahtevo po revolucionarni preobrazbi.

V kapitalističnem proizvodnem procesu delavec uporabne vrednosti (kolesa, avtomobile, obleko..) ne le proizvaja, ampak jim z delom daje tudi vrednost, ki se odraža z določeno količino denarja, ko je izdelek prodan na trgu. Vendar pa ima zaradi privatnega lastništva nad proizvodnimi sredstvi razpolagalno pravico nad proizvodi / oz. vrednostmi / kapitalist. Delavec za svoje delo ne dobi plačila v višini celotne novoustvarjene vrednosti, ampak mu kapitalist en del kot presežno vrednost odvzame. Ko iz tega dela pokrije stroške proizvodnje, mu del neplačanega dela ostane kot profit. Če je po izdelku na trgu veliko povpraševanja, je deležen dodatnega ekstra profita.

Temelj izkoriščanja delavca je Marx torej videl v odvzemanju dela novo ustvarjene vrednosti. Tudi če je kapitalist v začetku vložil neko količino kapitala (zgradbe, stroje, zemljišča,...), so mu delavci z dolgotrajnim delom ta sredstva poplačali, *tako da so proizvodna sredstva polagoma postala dejansko njihova last.* To je bila tudi ekonomska utemeljitev za zahtevo, naj delavci prevzamejo tovarne.

Idejno-politična nadstavba:

-je drugi temeljni del družbene strukture, ki vključuje državni aparat, politične in druge ustanove (kulturne, religiozne, izobraževalne) ter različne ideologije.

-*vladajoči družbeni razred* (lastnik proizvodnih sredstev) odločilno vpliva tudi na državni aparat. Ima pa še idejno prevlado, saj lahko kreira in razširja različne ideje in ideologije.

Kontrolo državnega aparata izvaja vladajoči razred zaradi ohranjanja lastne moči in privilegijev (kontrolira vojsko, policijo, sodišča, sprejemanje zakonov,...). Popularizira pa seveda tiste ideje in ideologije, ki opravičujejo njegov privilegirani položaj.

Glavno gibalno zgodovinskega razvoja:

-osnovni smoter državnega aparata pa tudi različnih ideologij je predvsem zaščita interesov ekonomsko vladajočega razreda. Ta ima podlago v obstoju proizvodnih odnosov, ki so pogojeni s stopnjo razvitosti proizvodjalnih sil in od nje odvisni.

-poglavitne zgodovinske spremembe razlaga Marx s spremembami in razvojem proizvodjalnih sil, saj so le te 'motor' zgodovinskega razvoja.

Spremembe v družbeno-ekonomski bazi vplivajo na hitrejšo ali počasnejšo spremembo v družbeni nadstavbi, pride do preoblikovanja državne ureditve, pa tudi do prevladovanja novih vrednot, idej in morale.

Zaostrovanje nasprotij in zlom kapitalizma:

-Marx loči pet družbeno-ekonomskih formacij:

1. predskupnost (brezrazredna d.)
2. sužnjelastništvo (razredna d.)
3. fevdalizem (razredna d.)
4. kapitalizem (razredna d.)
5. komunizem (brezrazredna d.)

-Zlom kapitalizma: vse manjše število kapitalistov, ki kopičijo bogastvo, ter naraščanje delavskega razreda, ki je sicer vedno bolj organiziran, hkrati pa vse bolj reven in izkoriščen ter je brez družbenega vpliva in moči. To naj bi pripeljalo do revolucije oz. razrušitve kapitalizma ter nastanek komunizma, ki sloni na skupni lastnini in svobodi posameznika, hkrati pa tudi na načrtnem usmerjanju družbe.

Kritika glavnih Marxovih teoretičnih predpostavk:

1. družba je več kot ekonomska organizacija,
2. družbeni konflikti se redko polarizirajo na nivoju celotne družbe,
3. interesi se ne oblikujejo le ob družbenih razredih,
4. odnos moči niso vedno direkten odraz lastniških razmerij,
5. konflikti ne povzročajo vedno družbenih sprememb.

Kritika Marxovih predvidevanj:

- Po Marxu naj bi vse večje število delavcev obubožalo, a danes imajo te države, na katere se je predvidevanje nanašalo, višji življenjski standard kot kdajkoli prej. Zasluge za to imajo delavske stranke, kapitalistična hiper-produkcija materialnih dobrin oz. delavec kot »marljiv« potrošnik ter kolonialno zaledje držav (cenena delovna sila, izkoriščanje surovin).
- Razblinila so se tudi Marxova predvidevanja o komunistični preobrazbi razvitih kapitalističnih držav, kjer pa so se izboljšale socialne razmere in se je nasprotje med delom in kapitalom zmanjšalo. Tako pride do komunistične preobrazbe le v nerazvitih državah.
- Marxov neizobraženi »delavski razred«, pretežno fizično delovno silo, po 2. svetovni vojni zamenja raznolika paleta bolj izobraženih ter v različnih gospodarskih in negospodarskih sektorjih zaposlenih delavcev.

Mnogovrstnost družbenih konfliktov – značilnost današnjega časa:

1. medgeneracijski konflikt (mladi – starejši)
2. trenja med pripadniki različnih rasnih, etničnih in tudi kulturno različnih skupin
3. konflikti med nosilci različnih interesov in življenjskih stilov (religija, pravica do splava, umetna prekinitev življenja, vojna v Iraku...)